

ספר דברי סופרים - אות כח

בירור כל מדה הוא בההיפך, כי אין לך שום מדה שאין בה צד שראוי להשתמש להיפך, והמדות הם חלוקים בנפשות מתולדתן, שיש שהוא בטבעו רחמן ובירורו להתאכזר על עמלק וכדומה משונאי ה' וכמו שאמרו (קהלת רבה ז' ט"ז שוחר טוב ז') כל המרחם על האכזרים בסוף נעשה אכזר על הרחמנים, כי רחמנות זו אכזריות הוא באמת ומי שמרחם רק מצד טבע תולדתו ולא רק לשם שמים הוא מרחם גם במקום הראוי להתאכזר, וזוה עבירה גוררת עבירה דסופו להתברר להיפוך חס ושלוש שהוא רק רחמן במקום שאין צריך ובמקום שצריך הוא מתאכזר: אבל שלימות המידות אף שנטועים בו בטבע לא ישתמש בהם מצד טבעו לבד רק לשם שמים לעשות כרצון השם יתברך, וכשמתאכזר במקום שאין רצון השם יתברך לרחם זהו הרחמן האמיתי שזה רחמנות על האמת דהנאה להם והנאה לעולם להתאכזר עליהם, ועל ידי דקרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק (תהלים ע"ה י"א) וכל שפע וברכה מתרבה בעולם על ידי זה:

וכיוצא בו בכל המדות כגון ענוה יש גם כן פעמים שצריך להשתמש בההיפך וכמו שאמרו (סוטה ה'): בשמתא מאן דלית, ור' שמעון בן גמליאל דנשתבח בענוה שהוא המשובח בין שלושה ענותנין (בבא מציעא פ"ד ע"ב) תיקן ברייה לכבודו נגד ר' מאיר ור' נתן בסוף הוריות (י"ב ע"ב) והם חשבוהו לגיאות ואילו היה כן היה עולה בידם מה שביקשו להשפיל כבודו דכל הרודף אחר הגדולה הגדולה בורחת ממנו כמו שאמרו בעירובין (י"ג ע"ב):

אבל הוא נתברר אז בשלימות ענוותו כי לא קיבל שום גיאות כלל מזה, כי הכבוד הוא מה שתיקן מה שראוי על פי הלכה לנשיא ונקבע הלכה כדבריו, ואין בזה להתגאות מה שהשם יתברך חולק כבוד לנשיא והוא זכה בה מאבותיו דהבן קודם לכל אדם וירש גדולת אביו ולא נתרום לבו כלל על ידי זה. וזוה נתברר שלימות ענוותו ועל כן עזרו השם יתברך להגדיל כבודו עוד יותר כמדת הבורח מהגדולה עד דהם נדחו מבית המדרש ור' נתן הוצרך לפייסו: וכן רבי דענוותן היה כמו שאמרו בהוריות (י"ד). וסוף סוטה (מ"ט). ציוה לבנו בכתובות (ק"ג ע"ב) נהוג נשיאותך ברמים וזרוק מרה בתלמידים:

ומשה רבינו ע"ה העניו מכל האדם אמרו לו דתן ואבירים כי תשתרר עלינו גם השתרר, ומסתמא לא ידברו שקר בעלמא וכל שכן שלא יהיה נכתב זה בתורה, אבל הרגישו בו למראית עין איזה השתררות וזוה היה בירור שלימות הענוה שלו, והשונוא נתלה בזה שלמראית עין והיפך האמת:

ודוד המלך ע"ה היה לבו נקי לגמרי מתאוות וכמו שאמר (תהלים ק"ט כ"ב) לבי חלל בקרבי שהרגו ליצר רע בתענית (עיין ירושלמי ברכות פרק ט' הלכה ה') ועל כרחך לא היה ראוי כלל לאותו מעשה כמו שאמרו בעבודה זרה (ד' סוף ע"ב), וכן מדנסהו השם יתברך בתאוה ואין הקב"ה מנסה אלא קנקנים שלימים כמו שאמרו בבראשית רבה (ל"ב ג') על כרחך דהוא היה שלם בזה בתכלית השלימות:

ובירורו היה בנסיון זה דאף שלא עלתה בידו למראית העין ואויביו חשבוהו על ידי זה לבוא על אשת איש ובעל תאוה, הוא באמת נתברר בזה כי על האמת אמרו (שבת נ"ו). דלא חטא, ואמרו (סנהדרין ק"ז). דראויה היתה לו בת שבע מששת ימי בראשית אלא שאכלה פגה, וכן ידוע דאותו ולד היה נשמת משיח רק לפי שהיה פגה דעדיין לא הגיע הקץ על כן לא נתקיים, וזהו בירורו שגם במקום שנשתמש בתאוה לא נתאוה לדבר רע חס ושלוש רק לדבר הראוי לו מששת ימי בראשית ולהביא נפש משיח לעולם שראה שעתיד להוציא ממנה:

ואף שלמראית העין לשעה דהיה נחשב לחטא היה נראה שלא עמד בנסיונו ונתחרט על מה שביקש שינסהו (שם), מכל מקום נקבעה בקשתו (תהלים כ"ו ב') בחנני ה' וגו' לבקשה קבועה לעולמי עד, כי באמת על ידי זה נצרף לבו ונתברר שהוא מנוקה מתאוות לגמרי אחר התשובה שנתברר דלא חטא, דעל כן נשאה אחר כך ואויביו יאמרו רע לו בזה וכמו שאמר לו (שמואל ב' ט"ז ח') שמעי (ואודך) [והנך] ברעתך על ידי שהיתה אספקסילי של בת שבע עוברת עמו כמו שמובא בשוחר טוב (ב') ועל כן חשב שמעי דיעלה ביד אבשלום, אבל באמת זה היה בירור טוהר לבבו מכל תאוה רעה ועל ידי כן הוחזר למלכותו:

וכן בירור התמימות דיעקב אבינו ע"ה הוא על ידי הרמאות שנהג עם לבן, כי תם נקרא מי שאינו יודע לרמות כדפירש רש"י, אבל תמימות יעקב לא היה מפני שאינו יודע בתולדתו רק לפי שרצון השם יתברך כך ובמקום שרצון השם יתברך שיתנהג ברמאות היה מרמה, וגם זה בתמימות דזהו עיקר התמימות להיות נמשך רק אחר רצון השם יתברך כצאן אחר הרועה:

ומדת האמת ליעקב שהוא שורש מדת האמת שהושלך ארצה בעולם הזה דכולו שקרים (בראשית רבה ח' ה') נתברר בשעה שאמר ליצחק אנכי עשו וגו', דזה נראה כדובר שקרים חס ושלוש דלא יכון נגד עינו והוא דייקא אז קיבל הברכות דזיתן לך אלקים שדרשו חז"ל בבראשית רבה (ס"ו ג') יתן לך אלקותו, היינו שיהיה השם יתברך נוכח עינו להכיר מכל דבר שהוא המנהיג ובעל הכוחות דזהו פירוש אלקותו שיתן בכל דבר שיתן לו:

וזהו רק מצד בירור מדת האמת שלו שהוא חותמו של הקב"ה (שבת נ"ה). ועל ידי זה צורתו חקוקה בכסא הכבוד (חולין צ"א ע"ב ושאר דוכתי) ועיניו יתברך רק עליו היפך דובר שקרים דלא וגו' (תהלים ק"א ז'), כי אז נתברר שכולו אמת אפילו מה שנראה כעין שקר למראית העין בעולם הזה הוא אמת גמור, כי הוא בכור באמת ליצירה ועל ידי קנין מעשו:

ובהתלבשותו בלבוש עשו כל פעולת יעקב אבינו ע"ה שהיה הכל באמת לאמיתו היה זה התלבשות גמור בלבוש השייך לעשו, רק שאצל עשו הוא החמודות שאותם היה לובש כשמשמש את אביו (בראשית רבה ס"ה ט"ז) לרמאותו בפשיטת טלפיים כחזיר שיש לו סימן אחד הנגלה לטהרה כך עשו בנגלה ועל הלבוש היה יכול להראות עצמו טהור, ואותו לבוש כשלבשו יעקב על ידי זה הריח יצחק ריח בוגדיו כמו שאמרו בסנהדרין (ל"ז), שמה שאצל עשו נחשב לחמודות והראות טהרה, אצל יעקב נחשב זה לבגידה ופושעי ישראל שזהו חונף וצביעות, ומצד מדת יעקב שהוא רק האמת לאמיתו כשמראה רק הלבוש נחמד הוא בוגד:

ויצחק הריח גם בהם ריח טוב כי אצל יעקב דהכל אמת גם הפושעי ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא כמו שאמרו בסנהדרין (מ"ד). וכמו שאמרו (גיטין נ"ו). תא חזי מה בין פושעי ישראל לנביאי אומות העולם וכו' כי אצלו יש במעמקי הלב גנוז נקודת אמת:

ועל כן רבי מאיר גמר תורה מפומיה דאחר (חגיגה ט"ז ע"ב) כי הוא מזרע נירון קיסר (גיטין שם) מזרע עשו, וכידוע דזהו הצידי בפיו דסתם מתניתין רבי מאיר (סנהדרין פ"ו). שהוא יסוד תורה שבעל פה היה בפיו, ועד שלא ניתנה תורה ולא נבחרה אומה ישראלית היה נחשב גרים העתידיים לצאת ממנו מזרעו, אבל באמת גר שנתגייר כקטן שנולד (יבמות כ"ב). ובשם ישראל יכונה ואין נקרא עוד זרע עשו:

וזהו שנאמר (בראשית כ"ז י"ט) אנכי עשו וגו' היינו אותם ניצוצות קדושות שאתה מרגיש בפיו שזהו שורש עשו שהיה יצחק אוהב על ידי הצידי שבפיו הוא באמת אנכי ואינן שלו כלל, כי אפילו הגרים בשם ישראל יכונה וכל שכן רבי מאיר דכפי הנזכר לעיל היתה אמו מישראל גם כן, ומצד הגירות שבו מאביו ודאי מי שהוא מזרע אברהם יצחק ויעקב עדיף בתלמידי חכמים, ואפילו פושעי ישראל מעלה זו שהוא זרע אברהם יצחק ויעקב אינו אובד בחטאו ולא ניתק ממנו, ועל כן היה אחר שהוא פושע ישראל רבו, וזהו שלימות בירור האמת אשר הוא כולו אמת שאין בו שום דבר של שקר ומלבר, כי מטתו שלימה, וכיוצא בו בכל המידות כולם: